

NARODNI MUZEJ ZADAR

ODJEL MUZEJ GRADA ZADRA

**22. dalmatinska pješačka
pukovnija LACY**

**23. domobranska pješačka
pukovnija**

**u prvom svijetskom ratu
1914. - 1918.**

Nakladnik: Narodni muzej Zadar
Za nakladnika: Hrvoje Perica
Tekst kataloga: Vladimir Alavanja
Lektor: Kazimir Šćiran
Oblikovanje naslovnice: Vladimir Medanić
Grafička priprema i prijelom: FG grafika Zadar
Tisak: FG grafika Zadar
Naklada: 200
Zadar, 2008.

Organizator izložbe: Narodni muzej Zadar
Odjel Muzej grada Zadra
Konceptija izložbe: Vladimir Alavanja
Tekst izložbe i legendi: Vladimir Alavanja
Lektor teksta izložbe i legendi: Kazimir Šćiran
Oblikovanje plakata: Vladimir Medanić
Prijevod dokumenata s njemačkog: Meri Šuljak
Tehnički postav: Petra Maštrović i Ivo Mrkić
Likovni postav izložbe: Koraljka Alavanja
Računalni ispis fotografija: FG grafika Zadar

Izložba je otvorena od 11. do 29. studenog 2008. godine u Gradskoj loži izložbenom paviljonu Narodnog muzeja Zadar, Narodni trg 1 Zadar

Izložba je realizirana novčanim sredstvima Poglavarstva grada Zadra

Na naslovnici je likovno dorađena razglednica s prikazom borbe 2. bataljuna 23. pješačke domobranske pukovnije kod Livna 15. kolovoza 1878. godine. Razglednica je reprint izdanje iz 1914. godine.

22. dalmatinska pješačka pukovnija Lacy i 23. domobranska pješačka pukovnija u Prvom svjetskom ratu 1914. - 1918.

Ove se godine diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj, obilježava 90. obljetnica završetka Prvoga svjetskog rata. Rat je na hrvatskim prostorima završio kapitulacijom vojske Austro-Ugarske Monarhije 3. studenog 1918. godine, a u nekim dijelovima svijeta okončan je 11. studenog 1918. godine kada je njemačka vojska potpisala kapitulaciju pred silama Antante.

Ova izložba posvećena je vojnicima zadarskog kraja koji su poginuli u tom ratu. Grobovi su im najčešće daleko od rodne Hrvatske za koju su se borili. Njihova počivališta na nekim su bojištima znana, uredno obilježena i uređivana, na drugima znana ali zapuštena, negdje nepoznata.

Časnici i dočasnici 22. dalmatinske pješačke pukovnije Lacy u Tuzli 1914. g. Državni vojni arhiv Beč

Cilj je ove izložbe prikazati ratne strahote i pogibelji kojima su bili izloženi vojnici pješaci zadarskog kraja u Prvom svjetskom ratu.

Izložbom koju smo priredili 1998. godine prikazali smo kako su Zadrani od 1914. do 1918. godine u svom gradu proživljavali taj rat.

Ratne posljedice za Zadar i Zadrane obradili smo izložbom 1988. godine pa se zato ovom prilikom nećemo baviti tim pitanjima.

Stanovnici zadarskog kraja, pogotovu otočani, često su regrutirani u mornaricu Austro-Ugarske

Monarhije. Međutim daleko je veći broj ljudi bio regrutiran u pješačke postrojbe. Najviše u 22. pješačku pukovnicu (22. K. u. K. Infanterie Regiment), 22. IR, od 1888. godine nazvana Lacy u spomen na austrijskog generala Graffa Moritza von Lacyja (1725. - 1801.), i 23. pješačku domobransku pukovnicu (23. K. u. K. Infanterie Landwehrn Regiment, 23. LIR). U vojsci Austro-Ugarske Monarhije govorni i zapovjedni jezik za sve zemlje bio je njemački i zbog toga donosimo izvorni tj. službeni naziv pukovnica. Domobranstvo je u Kraljevini Dalmaciji ustrojeno 1869. godine s Domobranskim zapovjedništvom u Zadru. 23. domobranska pukovnica ustrojena je 1893. godine spajanjem 79. zadarske i 80 splitske domobranske pješačke bojne. Bilo je vojnih obveznika zadarskog kraja koji su regrutirani u druge postrojbe, npr. u 37. dubrovačku pješačku pukovnicu, 4. bosanskohercegovačku pješačku pukovnicu, u konjičke, topničke, logističke, sanitetske ili pak druge pukovnije diljem Monarhije. Vojne postrojbe u Kraljevini Dalmaciji bile su pod Vojnim zapovjedništvom u Zadru (18. divizija s dvije brigade, tri pješačke pukovnije, tri lovačka bataljuna i dva sklopa tvrđavskog topništva). Vojno zapovjedništvo u Zadru je 1909. godine reorganizirano u XVI. zbor /korpus/. Zbog brojnosti postrojbi i čestog pregrupiranja pojedinih pukovnica teško je pratiti njihovo brojčano stanje, nacionalni sastav, časnike pukovnica itd.

Vojna postrojba u kojoj je služio zadranin Zvonimir Novaković na talijanskom bojištu 1915./1916. g., Snimio: Z. Novaković

Zasad je povijesno najbolje obrađena 22. pukovnica, djelo je u rukopisu u Državnom vojnom arhivu u Beču. Na početku rata 22. IR imala je 50% Hrvata, dok je u 23. LIR bilo 25 % Hrvata, ostalo su bili pripadnici drugih naroda Monarhije (Austrijanci, Česi, Mađari, Poljaci, Slovaci itd.).

Taj nacionalni omjer nije bio stalan, pogotovu kada su pukovnije s crnogorsko-srpskog bojišta prebačene na talijansko bojište, tada je izvršena dodatna mobilizacija, mnogo je žitelja zadarskog kraja mobilizirano upravo u te pukovnije. Zbog gubitaka u bitkama pukovnica se stalno popunjavala. Poimenično je utvrđeno i popisano da je tijekom rata u 22. IR poginulo

15. 528 vojnika, a što se tiče 23. LIR, autoru nije poznat broj poginulih ali se procjenjuje da ih je nekoliko tisuća, jer je iz Dalmacije, koja je s Bansom Hrvatskom i Slavonijom činila Trojednu Kraljevinu Hrvatsku, ukupno poginulo oko 30.000 vojnika.

Prvi svjetski rat nije buknuo nenadano. Kriza se osjećala mnogo ranije, pogotovu kada je Austro-

Ugarska Monarhija 1908. godine proglasila aneksiju Bosne i Hercegovine. Rat se osjećao na vratima Monarhije za balkanskih ratova, posebno za Drugog balkanskog rata kada je Kraljevina Srbija okupirala Kosovo. Ljudstvom su popunjene i u visokoj su borbenoj pripravnosti bile vojne postrojbe u Bosni i Hercegovini. Austrougarska vojska ojačava svoj XVI. korpus zadužen za bojište u južnoj Dalmaciji i Kotoru, u njegovom su sastavu bile 22. IR i 23. LIR. Zapovjedništvo je tada u Mostaru; 22. IR (2.,3.,4. bataljun) s 3. bataljunom 4. IR bosanskohercegovačke čini 13. brigadu i u sastavu je 18. divizije,

Marko Perinović, Zadar - Stanovi

Jure Krapić, Bibinje, poginuo 1917. g.

Mate Ivanov, Poljana - Otok Ugljan

23. LIR i 1. bataljun 22. IR skupa s 3. bataljunom 31. IR čini 5. brigadu 47. divizije. Sve ove jedinice u sastavu su višeg zapovjedništava Pete armije. Pukovnije su odmah stupile u rat na jugoistočnom bojištu.

Šesnaesti zbor/korpus, a to znači 22. IR i 23. LIR, krenuo je u bojeve u Crnoj Gori i Srbiji nakon što je u Sarajevu izvršen atentat na prijedstolonasljednika Ferdinanda i Austro-Ugarska Monarhija objavila rat Srbiji.

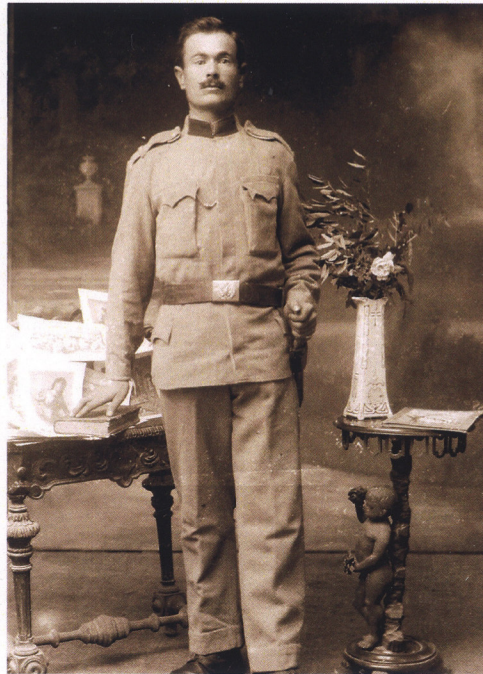
Posebno je teške borbe s dosta poginulih imala 22. IR i 23. LIR u planinskom dijelu, na planini Zajčici, Milenkovu kamenu na Drini, itd. Pukovnije su se zatim probile u unutrašnjost Srbije, do Šapca i Užica (Potierova ofenziva). Iz Srbije je jedan bataljun 22. IR prebačen na galicijsko bojište (Panowitz).

Ulaskom Kraljevine Italije u rat na strani sila Antante 28. 6. 1915. godine, tri bataljuna 22. IR, kao i 23. LIR prebačene su na jugozapadno bojište oko Tirola i rijeke Soče. Na talijanskom bojištu su držali, uz izuzetno teške borbe, frontu na planinama Zagori, Plaveh, Podgora i nešto južnije, prema Gorici, na fronti kod Sabatina. Izuzetno teško bojište! Neprestano su trajali topnički dueli teških haubica od

305 i 270 milimetara, a zatim juriši pješaštva na rovove utvrđene minskim poljima, bodljivakom žicom, mitraljeskim gnijezdima, iskusnim strijelcima i na kraju borbe prsa u prsa bajunetama, kundacima, buzdovanima, bokserima. Nakon takvih juriša na bojnopolju je ostajalo po nekoliko desetaka tisuća poginulih s obje strana; u bitkama na rijeci Soči poginulo je oko 186.621 vojnika 687.277 ih je ranjeno i stradalo od bojnih otrova vojnika, 534.324 vojnika su zarobljena od kojih su mnogi umrli u zarobljeništvu, ukupno 1.492.209 žrtava. Na talijanskom bojištu naši čine dio Treće armije, kojom

Tome Ivanov, Poljana - Otok Ugljan

Božo Klanac, pok. Nikole, Pridraga

Šime Karavida - Šimeto, Nikolin, Novigrad

zapovijeda feldmaršal Svetozar Borojević, dok u isto vrijeme 22.-om IR zapovijeda Stanislav Turudija. U sredini rata, 21. 11. 1916. godine, umro je car Franjo Josip I., carsku krunu preuzima do tada princ Karlo. Pukovnije sudjeluju u izuzetno teškim borbama na rijeci Soči. U povijesti te su borbe zabilježene kao dvanaest sočanskih bitaka (1. sočanska bitka od 23. lipnja do 7. srpnja 1915. godine, zadnja, 12. sočanska bitka od 24. do 27. listopada 1917. godine). Zadnja, dvanaesta sočanska bitka, poznata je kao bitka na rijeci Piavi. Austrougarska vojska izvršila je proboj talijanske fronte i prodrla Padskom dolinom skoro do Venecije, do Palmanove. Talijanske su postrojbe potom izvršile protuudar (kontraofenzivu) i potisnule austrougarske postrojbe na položaje oko rijeke Piave, i ta je borbena linija ostala do završetka rata. U toj bitki bilo je izuzetno puno poginulih i zarobljenih vojnika austrougarske vojske, pa tako i u predstavljanim regimentama. Uspješni talijanski protuudar označio je krajnju vojnu iscrpljenost austrougarske vojske i nagovijestio njenu skoru kapitulaciju.

Nakon kapitulacije austrougarske vojske mnoštvo je vojnika ostalo u zarobljeništvu. Nekima se je povratak svojim kućama odužio dvije godine, oni su se vratili u novu državu, u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca ili pak Italiju, jer je Zadar Rapallskim ugovorom pripojen Kraljevini Italiji. U takvu političkom okruženju nije bilo poželjno pisati i pričati o svojim borbenim junaštvima niti o poginulim suborcima, mještanima.

Spomenici poginulima u ratu nisu podizani, naprotiv, ranije podignuti spomenici su demontirani, pali su u zaborav; imena poginulih sačuvana su u koricama rukopisnih knjiga i arhivskim dokumentima. Sljedeći nam je zadatak da ih pronađemo i objavimo.

Popis institucija koje su ustupile građu za izložbu:

Narodni muzej Zadar, Odjel Muzej grada Zadra
Fond fotografija, Zbirka Zvonimir Novaković, fotografije snimljene u Prvom svjetskom ratu
1914.-1918. (38 fotografija)

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
Dokumentarna zbirka I., Fond pod oznakom «FLAMM» a odnose se na XVI.korpus/zbor,
ukupno 17 fotografija inventarnih oznaka HPM- 12015; 12018; 12024;12032;12033;12035;
12042;12052;12053;12057;12060;12061;12062; 20137;20138; 20139 i 20224.

Državni vojni arhiv Beč
Kataloška oznaka 6/16 kutija 223; 18 fotografija i 4 karte, 2 sheme

Državni arhiv Zadar
Fond «Štampe»: svezak 57; br. 221, svezak 58; br. 17, 18, 27, 29, 35, svezak 77; br. 154, 156, 157,
158, 163, 167, 173, 184/1

Zavičajna zbirka Novigrad (dalmatinski)
Fond fotografija, 14 fotografija i 8 dokumenata

Fotografije preuzete s interneta
[www. društvo.soška.fronta.si](http://www.društvo.soška.fronta.si)
[www. grande.guerra.it](http://www.grande.guerra.it)
[www. wikipedia](http://www.wikipedia) razne stranice
[www. muzej.noveješe.zgodovine.si](http://www.muzej.noveješe.zgodovine.si)

Popis pojedinaca koji su ustupili fotografije

Marko Mudronja Rebac, Murter, 5 fotogr safija
Petar Goić, Zadar, 2 fotografije
Mladen Lucin, Preko, 1 fotografija
Šime Šimunić pok. Ante, Bibinje, 1 fotografija
don. Pavao Kero, dr., za obitelji Felicinović, Krapić, Bibinje, 4 fotografije
Dinko Ivanov, Poljana, 3 fotografije
Marko Franin, Poljana, 2 fotografije
č. s. Marija Perinović, Zadar, 1 fotografija
Ante Jaša, Kukljica, 2 fotografije i 2 dokumenta
Zvonimir Šuljak, Zadar, 3 fotografije, 2 dokumenta

*Na stražnoj strani fotografija značke 22. dalmatinske pješačke pukovnije Lacy s oznakama najvećih
bojišta i značka 23. domobrankse pješačke pukovnije s oznakama najvećih bojišta.*

